IMPORTANȚA CALITĂȚII PROCESULUI DE ÎNVĂȚĂMÂNT ASUPRA REZILIENȚEI SOCIALE[7]

Angela MOCANU , dr. în sociologie,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice USM
email: aiasinsky@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-9996-7478

THE IMPORTANCE OF THE QUALITY OF THE EDUCATION PROCESS ON SOCIAL RESILIENCE

Summary

According to the dialectical theory of the development of science, the axiology of sustainable development is aimed at preserving and improving social relations, understanding society as a potentially perfect system that is in harmony with both its subsystems and the surrounding world. At the same time, the main role of education is to educate individuals who can and must develop in order to improve social relations, taking into account the specifics of the historical era, which is dialectical and in certain long-lasting historical periods it self-reproduces. Fundamentally, resilience refers to human adaptation or ability to maintain or regain mental integrity regardless of external conditions.

Key wors: *Resilience, education, social factors, human capital*

[7] Realizat în cadrul proiectului instituțional 01.05.01 – „Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice”

Conform teoriei dialectice de dezvoltare a științei axiologia dezvoltării durabile este îndreptată spre păstrarea și îmbunătățirea relațiilor sociale înțelegând societatea ca un sistem potențial perfect care este în armonie atât cu subsistemele sale, cât și cu lumea înconjurătoare. În același timp, principalul rol al educației este de a educa indivizi care se pot și trebuie să se dezvolte pentru a îmbunătăți relațiile sociale, ținând cont de specificul epocii istorice, care este dialectic și în anumite perioade istorice de ungă durată se auto-reproduce.

În mod fundamental reziliența se referă la adaptarea sau capacitatea omului de a menține sau recăpăta integritatea mintală necătînd la condițiile exterioare. [6]. Pe parcurs noțiunea a fost completată în funcție de domeniul de cercetare. Spre exemplu, noțiunea despre dezvoltarea durabilă a fost extrapolată din domeniul matematicii în științe umaniste iar schimbările care au loc în toate sferele vieții societăților moderne au fost deosebit de evidente în timpul pandemiei din 2020 și ar putea fi mai pronunțate în perioada post-pandemie. Distincția dintre aceste concepte este asociată cu gradul în care se realizează echilibrul social ca implementare a principiului echității sociale - într-o anumită egalizare a dezvoltării în domenii de bază - economie, politică, sănătate, educație. Explicarea științifică a proceselor sociale este o chestiune nu numai de prezent, ci și de viitor și are o importanță vitală pentru societate și pentru fiecare persoană în parte. Posibilitățile de tranziție către o existență durabilă, când legăturile obișnuite se dezintegrează, structurile tradiționale se prăbușesc și noua naționalizare începe să se manifeste în contextul globalizării, scad în fiecare an, provocînd în conștiința oamenilor idei despre o lume în colaps, dând naștere depresiei sociale sînt consecințele incertitudinii în viitorul personal și al copiilor, a neîncrederii sociale.

Noi ne-am propus să cercetăm modul în care valorificarea capitalului uman contribuie la consolidarea rezilienței societale în Republica Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană. Scopul lucrării noastre este studierea reperelor teoretice ale noțiunii de reziliență, a influienței factorilor socio-demografici și în special al educației asupra rezilienței sociale. Ne vom axa pe unul din componentele rezilienței, și anume pe capacitatea de învățare: societatea este deschisă pentru învățare și prntru adaptarea la noile informații

și cunoștințe, pentru a se dezvolta și a se îmbunătăți continuu. În calitate de material empiric am utilizat rezultatele cercetării sociologice calitative obținute în cadrul proiectului instituțional. Lucrarea[8] a fost elaborată în cadrul subprogramului: 01.05.01: "Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice", compartimentul: „Consolidarea rezilienței societale prin valorificarea capitalului uman încontextul aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană". În cadrul cercetării empirice calitative au fost realizate 79 interviuri în profunzime și 9 focus grupuri în yona Centru, Nord, Sud ale Republicii Moldova și UTA Găgăuzia în perioada 2 aprilie - 2 mai 2024. În cadrul cercetării noastre au fost analzate un șir de probleme fundamentale pentru societatea noastră printre care și participarea și incluziunea socio-profesională a cetățenilor moldoveni: analiza gradului de participare și implicare socio-economică a cetățenilor moldoveni în diferite aspecte ale vieții sociale și profesionale. La realizarea lucrări de asemenea am aplicat utilizarea metodei analizei datelor statistice și metoda comparativă.

În timpul desfășurării cercetării, s-au respectat principiile etice și standardele internaționale de cercetare, inclusiv confidențialitatea și consimțământul informat al participanților. Toate datele au fost tratate cu confidențialitate și anonimatul participanților a fost păstrat în toate etapele cercetării.

Din punctul de vedere al conținutului, rolul educației în consolidarea societății se manifestă prin faptul că ea lărgește orizonturile și competențele profesionale ale oamenilor, sporește necesitatea și oportunitatea extinderii legăturilor sociale, crește mobilitatea socială care la rîndul său creează condiții necesare pentru armonia socială și creșterea nivelului de responsabilitate civică. Acesta este sensul social al politicii educaționale ale statului, care, după cum este stipulat în Codul Educației al Republicii Moldova „este menită să creeze condiții pentru educația generală a populației, pentru a asigura egalitatea reală a drepturilor cetățenilor și oportunitatea tuturor de a-și îmbunătăți nivelul educațional de-a lungul vieții" și „garantează accesibilitatea educației pentru toți cetățenii."[7]

Dinamica numărului instituțiilor de învățămînt reflectă într-o măsură destul de mare situația din domeniu. Noi ne-am propus să analizăm care este accesul elevilor la instituțiile de învățămînt. Conform datelor statistice numărul instituțiilor de învățămînt este în continuă scădere atît în sectorul rural cît și cel urban. Scade și numărul elevilor în sectorul rural, în timp ce posibilitatea de alegere a instituțiilor de învățămînt în spațiul rural practice lipsește, iar închiderea instituțiilor de învățămînt denotă și catalizează dispariția de pe hartă a localității respective. O anumită creștere a numărului elevilor se atestă doar în localitățile urbane.

Tabel 1. *Instituțiile și numărul de elevi în învățămîntul primar și secundar general*

	a.2020/2021	**a.2021/2022**	**a.2022/2023**
Nr instituții total	1241	1231	1218
Nr instituții urban	317	316	315
Nr instituții rural	924	915	903
Nr elevi total	334375	336713	334542
Nr elevi urban	176949	182351	184400
Nr elevi rural	157426	154362	150142

Sursa: Departamentul de Statistică RM

Calea către dezvoltarea durabilă este îndeplinirea de către fiecare subiect social a funcției care îi este atribuită conform rolului, funcției, profesiei deținute în calitate de anti exemplu în acest sens putem aduce perioada anilor nouăzeci prin care a trecut Republica Moldova. În perioada menționată se atestau disfuncții autonome în diverse sfere și care erau însoțite de distrugerea coordonării în acțiunile organelor de stat și municipale și, ca urmare, o slăbire a întregului sistem de satisfacere a nevoilor populației în structura socio-

economică existentă. Era tehnologică contemporană impune mari pretenții funcționării întregului organism social în toate manifestările sale și la toate nivelurile, în primul rând, la nivelul managementului politic, care prin definiție este de natură integrativă, concentrat pe satisfacerea nevoilor sociale. Cu toate acestea, după cum notează cercetătorii, o schimbare a logicii dezvoltării politice interne schimbă politica în direcția instabilității, care este cauzată de refuzul de a „lua în considerare factori precum identitatea civilizațională, diferențele inter-civilizaționale", care, de asemenea, extinde spațiul de influențe asupra durabilității dezvoltării.

Noile provocări ale civilizației conduc în mod firesc multe țări la un nou „boom educațional", la un val de reforme profunde ale sistemelor educaționale. Republica Moldova nu poate rămâne departe de tendințele globale în acest proces, deoarece modernizarea educației pe interior necesită o conectare la procesele care au loc în spațiul educațional global, pentru a evita o izolare. Cu toate acestea, imperativul schimbărilor în domeniul educației este deosebit, ceea ce se datorează mai multor factori suplimentari. Cel mai important factor în prezent este tranziția continuă a societății moderne la o organizație socială, numită de mulți autori „societate informațională" și „societatea cunoașterii". Inițial (din punct de vedere istoric), informația nu ocupa poziții înalte în sistemul valorilor umane. Noua conștiință informațională este la început, cînd intelectul unei persoane, în cel mai bun caz, este la același nivel de valoare cu bogăția sa materială. În același timp, în condițiile actuale, gradul de pregătire motivațională a populației de a utiliza noile tehnologii informaționale este destul de redus. Aceasta este determinat în mare parte de nivelul de dezvolare economică al Republicii Moldova, de politicile statului în domeniul învățămîntului.

În ultimii 15-20 de ani s-a creat un nou model al comportamentului de instruire și angajării în câmpul muncii tinerilor la începutul activități sale independente. În condițiile actuale are lor sporirea investițiilor în capitalul uman și studii (un număr tot mai mare de absolvenți tind să obțină studii medii complete și superioare). De multe ori tânărul obține nu doar o singură profesie, ci două sau trei, iar aceasta îl face să se încadreze mai târziu în câmpul muncii. O altă schimbare este că mulți studenți astăzi combină activitatea de muncă cu studiile, fapt care era mai rar întâlnit anterior. După absolvirea instituției

preuniversitare de învățământ tinerii consacră o perioadă foarte mare de timp studiilor profesionale, deseori obțin și studii complementare. Etapele de studii actualmente decurg paralel cu activitatea de muncă sau se schimbă una pe alta. În acest sens în Republica Moldova a fost instituit și programul Instruire pe tot parcursul vieții. Așa dar, absolvenții cheltuie mai mult timp pentru studii decât generațiile anterioare. Câțiva ani în urmă circula ideea precum că acest lucru se întâmplă din cauza nedorinței tinerilor să înceapă activitatea de muncă deoarece este mai comod să înveți continuu, eschivându-te astfel de responsabilități. Specialiștii din domeniu constată că asemenea situație nu este nouă, în Occident lucrul acesta se întâmplă de mult și pe piață s-au creat locuri muncă part time, unde tinerii pot îmbina activitatea de muncă cu studiile. E. Fromm îm lucrările sale scria că școlle contemporane s-au transformat în întreprinderi care produc la pachet cunoștințe de-gata, deși profesorii au convingerea că familiarizează elevii cu cele mai levate realizări ale omenirii. [5] Școala tebuie să le educe elevilor săi abilitatea de a selecta informația, astfel eise vor adapta mai ușor în condițiile unei societăți informaționale și tehnologice.

De menționat că studiile pe întreg parcursul vieții au loc nu doar instituționalizat, ci și autododact. Cercetătorii americani în lucrarea lor despre dezvoltarea societății americane caracterizează detaliat generațiile născute în a doua jumătate a secolului XX. Una din caracteristicele generației Z este că „ei sînt implicați în mod constant în dezvoltarea personală și le este teamă să nu rateze o nouă oportunitate" [4, 20]

Rezultatele cercetării noastre empirice vin să confirme cele menționate anterior și dau dovadă de un interes deosebit al respondenților pentru investițiile în procesul educațional. „ Investesc în studii în măsura în care timpul și resursele financiare îmi permit. Pot spune că și prietenii și rudele mele, la fel ca și mine, învață constant ceva. Personal, trebuie să sacrific ceva pentru a susține examene sau pentru a cumpăra niște cursuri. Unele informații sunt gratuite sau parțial gratuite. Consider că aceasta este o investiție în viitor, în plus, este necesară formarea continuă pentru autodezvoltare și formare avansată. Uneori trebuie să investești pentru a te „ține în formă", pentru că dacă știi ceva și nu o faci o perioadă lungă de timp, în timp, unele cunoștințe sunt uitate."(Petru, 37 ani, angajat în sectorul privat).

Participanții la cercetarea noastră realizează importanța procesului educațional atît penru fiecare om în parte cît și pentru societate în ansamblu. Chiar dacă nu nu toți actorii acestui proces acordă educației atenția cuvenită în anumite perioade ale vieții sale, mai tîrziu sînt nevoiți să investească suplimentar pentru a se adapta la rigorile vieții. Analizând răspunsurile la întrebarea despre investiția în educație în diferite comunități, se evidențiază o gamă variată de perspective și atitudini. În urma analizei, pot fi identificate mai multe elemente cheie. Mulți respondenți subliniază că investiția în educație nu este doar despre sumele de bani pe care le aloci, ci și despre timpul și atenția acordată. De exemplu, în răspunsuri menționează că uneori părinții sunt mai preocupați de aspectele financiare și de confortul material decât de investiția reală în educația copiilor. Majoritatea respondenților subliniază importanța învățării pe tot parcursul vieții. De asemenea se evidențiază că învățarea de-a lungul vieții este vitală pentru dezvoltarea personală și profesională, iar accesul la diferite forme de instruire și informare este esențial în acest proces. Unele răspunsuri subliniază impactul negativ al tehnologiei și al mediului online asupra educației. De exemplu unii respondenți observă îngrijorarea cu privire la dependența crescută de telefoanele mobile și la lipsa unei atenții adecvate față de educație. Mulți respondenți evidențiază influența părinților și a mediului social în ceea ce privește investiția în educație. În unele răspunsuri din localitățile zona Centru se subliniază că modelul parental și suportul din partea părinților pot influența semnificativ atitudinea și performanța școlară a copiilor. Unele răspunsuri evidențiază problemele din sistemul de învățământ și impactul politicilor educaționale asupra investiției în educație. În răspunsurile respondenților zona nord și UTA Găgăuzia se atrage atenția asupra problemelor legate de accesibilitatea și calitatea educației, precum și de politicile care pot influența percepția asupra valorii educației. Deși problemele sesizate de către respondenții din diferite localități poartă un caracter divers, toată lumea este de acord că studiile sînt determinante pentru fiecare și că sistemul de învățămînt necesită reforme și investiții.

La etapa actuală informatizarea cuprinde toate aspectele vieții sociale, afectează fiecare persoană și devine un fenomen socio-cultural. Cunoștințele de astăzi sunt percepute ca un material util pentru atingerea profesionalismului

viitor necesar pentru gestionarea cu succes a naturii, a sistemelor sociale și a oamenilor. Există o creștere fără precedent a volumului tuturor ramurilor cunoașterii. Iar ritmul dezvoltării cunoștințelor necesită ca o persoană să le asimileze în mod constant de-a lungul întregii sale vieți. O persoană analfabetă în secolul XXI nu va fi cea care nu știe să citească dar cea care nu a învățat să învețe." [5]. Participanții la cercetarea noastră calitativă la întrebarea *„În ce măsură credeți că oamenii din comunitatea Dvs. folosesc în practică cunoștințele căpătate în timpul studiilor?" răspund în felul următor: „Tinerii nu folosesc practic de loc cunoștințele obținute în timpul studiilor din cauza lipsei locurilor de muncă și a salariilor mici. Persoane cu studii superioare îndeplinesc munci necalificate, cum ar fi vînzători la piață."*

Analizînd răspunsurile respondenților din diferite localități la întrebarea „În ce măsură oamenii aplică în practică cunoștințele obținute pe parcursul studiilor" putem evidenția următoarele: Într-o localitate rurală din zona centru unul dintre respondenți pare să critice sistemul educațional european, sugerând că în statele europene, pentru a asigura educația copiilor, este necesar să recurgi la lecții particulare. Acest aspect subliniază o percepție a deficitului din sistemul public de învățământ și evidențiază o presupusă discrepanță între cunoștințele dobândite în școală și cele necesare pentru succesul academic. În zona Sud urban perspectivele sunt variate. Există mențiuni despre utilizarea cunoștințelor în domeniul ales, dar și despre dificultățile întâmpinate de absolvenți în găsirea unui loc de muncă în domeniul studiat. Acest lucru poate reflecta atât nivelul de relevanță al pregătirii academice la cerințele pieței muncii locale, cât și fenomenul migrației în căutarea oportunităților de angajare. În altă localitate din aceeași zonă geografică există preocupări referitoare la relevanța și calitatea educației, în special în ceea ce privește necesitatea unei reforme a sistemului educațional pentru a încuraja mai mult interesul și angajamentul elevilor. În UTA Găgăuzia se evidențiază preocupările legate de calitatea practicii în domeniul studiat, sugerând că practica actuală este adesea redusă la o bifare a cerințelor academice, fără a oferi o înțelegere profundă a domeniului. Participanții la cercetare din zona centru urban menționează discrepanța dintre așteptările de angajare și specializarea aleasă de absolvenți. Iar într-o localitate din zona rurală Nord se aduc în discuție perspectivele

legate de prestigiul diferitelor profesii și de percepția publică asupra acestora, evidențiindu-se o preocupare pentru nivelul de respect și recompensă asociat cu anumite domenii de activitate. În zona Centru rural s-au identificat o varietate de atitudini și experiențe în legătură cu modul în care oamenii își folosesc cunoștințele, inclusiv dificultățile întâmpinate în găsirea unui loc de muncă relevant pentru specializarea lor. În ansamblu, aceste date ilustrează complexitatea relației dintre educație, pregătirea profesională și piața muncii în diferite comunități, evidențiind nevoia de adaptare și îmbunătățire a sistemului educațional pentru a răspunde mai bine cerințelor și aspirațiilor individuale și colective.

În acest context ținem să menționăm că în multe țări din Europa tot mai des este interconectat sistemul de învățământ cu piața munci pentru a le putea asigura absolvenților un loc de muncă conform calificării. Nu întîmpător această problemă este abordată în cadrul multor conferințe, forumuri internaționale. Spre exemplu în concluziile Forumului Economic Mondial despre capitatlul uman se spune: „multe sisteme educaționale sînt separate de abilitățile necesare pentru a se încadra în piața modernă a muncii, iar ritmul exponențial al schimbărilor tehnologice și economice mărește și mai mult decalajul dintre educație și piețele muncii.” [8, 34]

Instabilitatea este cauzată nu atât de o planificare strategică slabă în companii, cât cu schimbările obiective rapide a tehnologiilor și, prin urmare, de schimbările rapide ale cerințelor de competențe de personal. Ideea de pregătirii profesionale pentru viață nu corespunde în prezent dinamicii dezvoltării tehnologice și sociale. După cum se remarcă în raportul privind tendințele de dezvoltare ale capitalului uman prezentat de către Deloitte în anul 2017, astăzi regularitatea actualizării competențelor profesionale ar trebui să fie în medie odată la 5 ani, iar vîrsta persoanelor care pot începe pentru prima dată o nouă activitate profesională a crescut și este de la 60 la 70 de ani. [9, 30]

Populația tot mai mult conștientizează necesitatea învățării pe întreg parcursul vieții nu doar pentru dezvoltare personală , ci și pentru a putea face față cerințelor vieții. Cunoștințele obșinute în cadrul instituțiilor superioare de

învățământ cu un deceniu sau două în urmă nu mai sînt eficiente. La întrebarea „În ce măsură sînt aplicate în practică cunoștințele în cadrul instituțiilor de învățământ ? ” respondenții răspund în felul următor : „Oamenii de vârsta mea sau mai mari nu mai pot aplica cunoștințele dobândite cu zeci de ani în urmă. Pur și simplu nu sunt eficiente. Nu mai este suficient să ai cunoștințe de bază. Cunoștințele trebuie actualizate și aprofundate.”(Alexei, 37 ani angajat în sectorul privat)

În același timp respondenții consideră că la nivel de comunitate avem suficiente resurse umane pentru a contribui la dezvolta socială și economică durabilă a comunității. „Sunt destul de mulți de specialiști buni în jurul meu. Ei pot influența dezvoltarea societății, dar știm că este nevoie de specialiști buni și în alte țări, unde sunt mai bine plătiți. Prin urmare, vedem u exod masiv a concetățenilor noștri. În consecință, viitorul țării noastre nu pare foarte luminos.”(Alexei, 37 ani angajat în sectorul privat). O mare parte din participanții la cercetarea noastră calitativă consideră că în localitatea lor există suficienți specialiști necesari pentru dezvoltarea localității. Problema este că resursele umane nu sînt gestionate corect, nu există suficiente locuri de muncă cu salarii decente, din localități pleacă tineretul, iar specialiștii care rămîn devin tot mai în vîrstă pe an ce trece.

Potrivit rezultatelor cercetărilor de la Harvard School of Management, și Centrul pentru Dezvoltare Mondială [11], unul dintre motivele pentru care majoritatea reformelor instituționale din țările în curs de dezvoltare nu au succes se întîmplă din cauza că trăsăturile locale ale unui anumit mediu sunt ignorate, dar și în faptul că nu este utilizat potențialul pozitiv pozitiv de tranformare existent în societate. Pentru ca educația să facă față provocării de pregătire a potențialului uman de a avea un impact transformator pozitiv asupra economiei și societății, este esențial ca dsistemul educațional să fie flexibil la transformările din societate. Aceasta înseamnă o extindere semnificativă a oportunităților individuale de proiectare a propriilor căi educaționale și de carieră în funcție de propriile preferințe și interese. Cu alte cuvinte aceasta ar înseamna că traiectoria educațională încetează să mai fie izolată instituțional, educația devine un element cheie și integral al drumului de viață al fiecărei persoane și se desfășoară într-o gamă largă de varietăți structurale, pot fi formale

și informale, pot fi create sau construite de către studenți prin conexiunea extinsă a educației cu piețele muncii actuale și viitoare (când universitățile vor trebui, de fapt, să asigure transparența pieței muncii pentru absolvenții săi și mecanisme de mobilitate profesională și chiar teritorială a acestora), dar și spații deschise pentru stimulare și exercițiu inițiativă și antreprenoriat.

Tendințele actuale de transformări ar putea avea o finalitate rezilentă pentru societate dacă nu vor fi făcute reforme în domeniul sistemului de învățământ. În această ordine de idei ținem să menționăm mobilitatea înaltă a capitatlurilor și forței de muncă și concurența înaltă; accelerarea ritmului de dezvoltare al societății, ceea ce are ca rezultat necesitatea pregătirii oamenilor pentru viața într-o societate în schimbare rapidă; trecerea la o societate informațională postindustrială, în care interacțiunea interculturală se extinde semnificativ. În asemnea condiții sistemul de învățământ este veriga principală care ar ajuta cetățenii să se adapteze condițiilor noii societăți informaționale.

Referințe bibliografice

1. Сорокин П.А. *Социокультурная динамика и эволюционизм* \\ *Американская социологическая мысль.* - М.- 1996, pag.372-392
2. Bauman Z. *The Art of Life*, London 2008
3. P. Sztompka `*The Trauma of Social Change: a Case of Postcomunist Societies Cultural*`\\ *Trauma and Collective Identity* , London 2004, pag.155
4. N. Howe ,W. Strauss, *"Generations: The History Of America's Future from 1584 to 2060"* , Quill; Reprint edition 1992
5. Е.Фромм *«Иметь или быть»* , Москва АСТ ,2022
6. Wald J, Taylor S, *Asmundson GJG, et al. Literature review of concepts: psychological resiliency.* Toronto (ON): Defence R&D Canada; 2006.
7. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133296&lang=ro# accesat 14 mai 2024
8. *World Economic Forum: The Global Human Capital Report*, 2017.
9. *Deloitte human capital global trends 2017.* Deloitte: Deloitte University Press, 2017. pag.30.
10. Andrews M. *The limits of institutional reform in development: Changing rules for realistic solutions.* Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
11. *Consolidarea rezilienței sociale prin valorificarea capitalului uman în contextul aderării Republicii Moldova și Ucrainei la Uniunea Europeană.* / Coord. V. Mocanu. Chișinău: Editura USM, 2024, 427 p. ISBN 978-9975-62-773-3.